

N E V I D L J I V E

ZATVORENICE - PRAVA, IZAZOVI I DRUŠTVENA PRAVDA

Udruga za
Kreativni
Socijalni Rad

RODA®
| roditelji u akciji |

N E V I D L J I V E

**ZATVORENICE - PRAVA, IZAZOVI
I DRUŠTVENA PRAVDA**

IMPRESUM

NAZIV:

N E V I D L J I V E
Zatvorenice - prava, izazovi i društvena pravda

AUTORICE:

projektni tim Udruge za kreativni socijalni rad i udruge Roda

UREDNIKA:

Tea Dabić

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Pexels

GRAFIČKA PRIPREMA I TISAK:

ACT PRINTLAB

GODINA IZDANJA:

2024.

NAKLADNIK:

Udruga za kreativni socijalni rad

Iceland
Liechtenstein
Norway **Active
citizens fund**

Udruga za
Kreativni
Socijalni Rad

KUN
Centre for Equality
and Diversity

Projekt „Temida - osnaživanje OCD-a u zaštiti ljudskih prava zatvorenica“ je podržan sa 89,995.48 EUR financijske podrške Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP i Norveških grantova.

Tisak dokumenta omogućen je financijskom podrškom Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP i Norveških grantova. Sadržaj dokumenta isključiva je odgovornost Udruge za kreativni socijalni rad i ne odražava nužno stavove država donatorica i Upravitelja Fonda.

▾ SADRŽAJ

UVOD	4
BANGKOŠKA PRAVILA	5
O IZVRŠENJU KAZNE ZATVORA U HRVATSKOJ	7
PORTRET ZATVORENICA	9
ZDRAVLJE ZATVORENICA	11
RODITELJSTVO	12
TRUDNOĆA I MAJČINSTVO U ZATVORU	14
POSEBNO RANJIVE SKUPINE ZATVORENICA	16
PRAVA ŽENA U ZATVORIMA, REZULTATI ISTRAŽIVANJA	20
“OVO JE ZATVOR ZA MUŠKARCE”, JELENA JINDRA	25
NORVEŠKA, PRIMJER DOBRE PRAKSE	28
O PROJEKTU	31

UVOD

Iako žene čine mali dio ukupne zatvorske populacije, njihov je broj u cijelom svijetu u stalnom porastu. One imaju specifične potrebe i ranjivosti koje nisu prisutne kod muškaraca. Mali broj žena u zatvorima stvara niz izazova za zatvorski sustav, često rezultirajući nepovoljnijim tretmanom u usporedbi s muškarcima, što je povezano i s činjenicom da su i zatvorski objekti i upravljanje zatvora usmjereni na većinski mušku populaciju.

Žene u zatvoru imaju specifične biološke i rodne potrebe. Neke su zatvorenice posebno ranjive zbog svojih društvenih i kulturalnih uloga. U podršci resocijalizaciji žena u zatvorima važno je u obzir uzeti i druge čimbenike, uključujući različite oblike tjelesnog, seksualnog ili psihološkog nasilja, uključujući obiteljsko nasilje, kojem su često bile izložene prije počinjenja kaznenog djela i dolaska u zatvor. Također je važno brigu usmjeriti na njihovo mentalno zdravlje, visoku stopu ovisnosti o alkoholu ili drogama, specifične zdravstvene potrebe (primjerice, reproduktivno zdravlje), odgovornost za skrb o djeci i/ili obitelji, te veliku vjerojatnost viktimizacije nakon izlaska iz zatvora i mogućnost napuštanja od strane obitelji.

Žene su kao počiniteljice kaznenog djela izložene i većoj stigmatizaciji zajednice nego muškarci i u aktivnostima je potrebno obuhvatiti ne samo obitelj i širu zajednicu, već cijelu javnost.

Kroz aktivnosti projekta "Temida," inspiriranim grčkom boginjom pravde koja simbolizira zakonitost, red i pravednost, kao i ovim dokumentom, nastojimo doprinijeti pravednijem i humanijem tretmanu zatvorenica, omogućujući im dostojanstvo i priliku za novi početak.

Autorice

↙ BANGKOŠKA PRAVILA

Bangkoška pravila, službeno poznata kao UN-ova pravila za tretman zatvorenica i mjere neslobode za žene, važan su međunarodni standard koji osigurava zaštitu prava žena u zatvorima. Ova pravila nastoje osigurati da zatvorenice budu tretirane dostojanstveno i humano, uzimajući u obzir njihove specifične potrebe, kao što su mentalno zdravlje, trudnoća i roditeljske obveze. Njihova primjena pomaže osigurati da pravosudni sustav bude pravedan i human prema ženama.

Hrvatska se, kao članica Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe, obvezala poštivati međunarodne standarde koji se odnose na ljudska prava zatvorenika, uključujući prava zatvorenica.

Hrvatski Zakon o izvršavanju kazne zatvora, kao i pravila o postupanju s osobama lišenima slobode, sadrže određene odredbe koje odražavaju duh Bangkoških pravila, kao što su prava na dostojanstven tretman, posebnu brigu o zdravlju žena, majčinstvo, trudnoću i brigu za djecu. Međutim, unatoč postojanju tih propisa, njihova potpuna i dosljedna implementacija u praksi ovisi o mnogim čimbenicima, poput pravosudne infrastrukture, obuke osoblja i nadzora nad provedbom.

Zato, iako provedbu Bangkoških pravila trebaju nadzirati pravosudna tijela, u njihovoj provedbi ključan je nadzor stručnjaka za ljudska prava i nevladinih organizacija.

Bangkoška pravila su donesena od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda 21. prosinca 2010. godine, usvajanjem Rezolucije 65/229. Proces donošenja ovih pravila uključivao je nekoliko koraka i međunarodnu suradnju kako bi se osigurala sveobuhvatnost i učinkovitost ovih smjernica.

Prepoznata je potreba za specifičnim pravilima koja bi adresirala posebne potrebe žena u kaznenopravnom sustavu. Postojeći međunarodni standardi nisu dovoljno obuhvaćali rodno specifične probleme.

Nakon sveobuhvatnih konzultacija i revizija, nacrt pravila je predložen Općoj skupštini Ujedinjenih naroda. Opća skupština UN-a usvojila je rezoluciju 65/229, kojom su službeno prihvaćena Bangkoška pravila.

Naglašena je potreba za rodno osjetljivim pristupom u svim fazama kaznenopravnog postupka, od uhićenja do rehabilitacije.

Donošenje Bangkoških pravila predstavlja značajan korak u poboljšanju uvjeta za žene u kaznenopravnom sustavu na globalnoj razini. Usvajanje ovih pravila od strane Opće skupštine UN-a naglašava važnost prepoznavanja i adresiranja specifičnih potreba žena, čime se promovira pravedniji i humaniji pristup u postupanju sa zatvorenicama i počiniteljicama kaznenih djela.

Ključne odredbe Bangkoških pravila

Bangkoška pravila sadrže 70 pravila podijeljenih u nekoliko kategorija, fokusirajući se na različite aspekte postupanja sa zatvorenicama i počiniteljicama kaznenih djela. Neka od ključnih područja koja pravila obuhvaćaju uključuju:

Prijem i klasifikacija

- Zatvorenice bi trebale biti procijenjene za njihove specifične potrebe i ranjivosti prilikom prijema.
- Trebalo bi se truditi da žene ne budu odvojene od svoje djece ako je to u najboljem interesu djeteta.

Zdravstvena zaštita

- Zatvorenice bi trebale dobiti zdravstvene usluge specifične za žene, uključujući prenatalnu i postnatalnu skrb.
- Mentalno zdravlje bi trebalo biti dostupno, posebno za one koje su doživjele traumu i zlostavljanje.

Uvjeti zatvora

- Smještaj zatvorenica trebao bi uzeti u obzir njihove specifične potrebe, uključujući privatnost i sanitarne uvjete.
- Trebale bi se poduzeti mjere za sprječavanje seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.

Rehabilitacija i reintegracija

- Trebali bi biti dostupni programi koji pomažu zatvorenicama razviti vještine i steći obrazovanje kako bi se olakšala njihova reintegracija u društvo.
- Kontakt s obitelji i djecom trebao bi biti potican i olakšan.

Nezatvorske mjere

- Trebalo bi razmotriti korištenje alternativnih kazni, posebno za trudnice i majke s malom djecom.
- Alternativne mjere zatvoru, poput rada za opće dobro i uvjetne kazne, trebale bi biti promovirane kako bi se spriječio negativan utjecaj zatvaranja na žene i njihove obitelji.

Implementacija i utjecaj

Bangkoška pravila služe kao smjernica zemljama za reformu njihovih zatvorskih sustava i kaznenopravnih politika kako bi bile osjetljivije na rodne razlike. Potiču zemlje članice da prilagode svoje nacionalne zakone i prakse kako bi se uskladile s ovim standardima, čime se poboljšava postupanje sa zatvorenicama diljem svijeta.

▾ O IZVRŠENJU KAZNE ZATVORA U HRVATSKOJ

U skladu sa Zakonom o izvršavanju kazne zatvora (ZIKZ), svrha izvršavanja kazne zatvora je, uz čovječno postupanje i poštovanje dostojanstva osobe koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, njezino osposobljavanje za život na slobodi u skladu sa zakonom i društvenim pravilima, čime se pridonosi zaštiti društvene zajednice.

Prepoznavanjem važnosti osposobljavanja zatvorenika na život na slobodi, naglasak predmetnog zakona je, uz zaštitu zajednice, na rehabilitacijskom pristupu. Rehabilitacijski pristup pretpostavlja individualizaciju kazne izradom pojedinačnog programa izvršavanja kazne zatvora te provođenja niza specijaliziranih programa tretmana tijekom izvršenja kazne zatvora.

Zatvorenici su osobe kojima je izrečena kazna zatvora zbog kaznenog djela, i nalaze se na izdržavanju kazne u zatvoru ili kaznionici.

Oni su lišeni temeljnog ljudskog prava na slobodu, ali uživaju zaštitu drugih temeljnih ljudskih prava zajamčenih ustavom, zakonom i međunarodnopravnim dokumentima

Ustrojstvo zatvorskog sustava

Uprava za zatvorski sustav i probaciju, koja je jedinstvena upravna organizacija u sastavu Ministarstva pravosuđa i uprave, obavlja upravne i stručne poslove u svezi s izvršavanjem kazne zatvora.

Ustrojstvene jedinice Uprave za zatvorski sustav i probaciju čine

- Središnji ured,
- četrnaest zatvora,
- sedam kaznionica među kojima je i Zatvorska bolnica u Zagrebu,
- dva odgojna zavoda,
- Centar za dijagnostiku u Zagrebu te
- Centar za izobrazbu.

Istražni zatvor, kazna zatvora izrečena u kaznenom postupku do šest mjeseci, kazna zatvora izrečena u prekršajnom postupku te kazna zatvora kojom je zamijenjena izrečena novčana kazna izvršavaju se u zatvorima dok su u četirima zatvorima (Gospić, Pula-Pola, Zagreb i Šibenik) ustrojeni posebni odjeli za izvršavanje kazne zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci. U ovim zatvorima žene su smještene u odvojenim sobama.

Zatvorenici s kaznom zatvora duljom od šest mjeseci javljaju se u pravilu na izvršavanje kazne u Centar za dijagnostiku u Zagrebu, a nakon obavljene dijagnostike upućuju se na daljnje izvršavanje kazne u otvorenim, poluotvorenim ili zatvorenim uvjetima u kaznionicama i zatvorima. Samo je jedna kaznionica za žene u Hrvatskoj i smještena je u Požegi.

Muškarci i žene izdržavaju kaznu zatvora odvojeno. Mlađi punoljetnici izdržavaju kaznu zatvora odvojeno od starijih punoljetnika. Osuđeni mlađi punoljetni muškarci i žene (osobe koje su u vrijeme počinjenja djela navršile 18 godina života, a nisu navršile 21 godinu života) izdržavaju kaznu odvojeno od punoljetnika dok punoljetne osobe koje su na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora navršile 23 godine života izdržavaju kaznu odvojeno od ostalih punoljetnika. U Zatvorskoj bolnici u Zagrebu izvršava se sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja izrečena uz kaznu zatvora, a u kojoj se liječe i oboljeli zatvorenici.

Kazna maloljetničkog zatvora izvršava se u zatvorenim i poluotvorenim uvjetima u posebnim odjelima unutar Kaznionice u Požegi, dok je odjel za izvršavanje kazne maloljetničkog zatvora u otvorenim uvjetima ustrojen u Kaznionici u Valturi. Odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod koju sudovi izriču maloljetnim počiniteljima kaznenih djela muškarci izvršavaju u Odgojnom zavodu u Turopolju, a žene u Odgojnom zavodu u Požegi.

Prava zatvorenika na temelju Zakona o izvršenju kazne zatvora

Članak 16. Zakona o izvršenju kazne zatvora propisuje sljedeća prava zatvorenika i zatvorenica:

- Smještaj primjeren ljudskom dostojanstvu i zdravstvenim standardima
- Zaštita osobnosti i osiguravanje tajnosti osobnih podataka
- Redoviti obroci hrane i pitke vode u skladu sa zdravstvenim standardima
- Rad
- Obrazovanje
- Stručna pravna pomoć i pravno sredstvo za zaštitu prava propisanih ZIKZ-om
- Zdravstvena zaštita i zaštita majčinstva
- Dodir s vanjskim svijetom
- Boravak na otvorenom prostoru najmanje dva sata dnevno
- Dopisivanje i razgovor sa svojim odvjetnikom
- Vjeroispovijest i razgovor s ovlaštenim vjerskim predstavnikom
- Vjenčanje u kaznionici / zatvoru
- Glasovanje na izborima
- Druga prava predviđena ZIKZ-om

↙ PORTRET ZATVORENICA

Iako žene čine vrlo mali udio u ukupnoj zatvorskoj populaciji u Europi, u prosjeku između 4 i 5%, broj žena u zatvorima brzo raste. U Hrvatskoj, prema Izvješću o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu u zatvorskom sustavu dominiraju muškarci (93,57%) u odnosu na žene (6,43%). Ovakav trend je tijekom godina relativno stabilan.

U Europi se svakog dana u zatvorima nalazi oko 100.000 žena. Većina kaznenih djela zbog kojih žene završavaju u zatvorima su nenasilna djela, povezana s imovinskim prekršajima ili drogama.

Povezanost između spola i zatvaranja na globalnoj razini je dokazana. Muškarci imaju znatno veću vjerojatnost da će završiti u zatvoru nego žene, čineći približno 93% populacije zatvorenika u svijetu. Ova razlika može se pripisati raznim faktorima, uključujući razlike u kriminalnom ponašanju, rodne predrasude unutar kaznenopravnog sustava, društvena očekivanja, rodne uloge i neurobiološke razlike između muškaraca i žena.¹ Istraživanja jasno pokazuju da su muškarci znatno češće uključeni u nasilna ponašanja, što je primarna kategorija kaznenih djela koja dovode do zatvaranja u Europi. Istraživanja također otkrivaju rodne razlike u izricanju kazni, pri čemu žene općenito dobivaju blaže kazne od muškaraca za slična kaznena djela. Podaci sugeriraju sličnu praksu i u Europi, gdje je, prema izvješćima SPACE-a (Statistiques Pénales Annuelles du Conseil de l'Europe), postotak žena koje su dobile uvjetnu osudu ili kaznu rada za opće dobro obično više nego dvostruko veći od postotka žena osuđenih na kaznu zatvora.²

Mnoge zatvorenice su majke i obično su primarne ili jedine skrbnice svojoj djeci. U većini europskih zemalja, dojenčad i mala djeca mogu boraviti u zatvoru sa svojim majkama, pri čemu je najčešće dobna granica tri godine. Uvjeti za boravak u zatvoru s majkama jako variraju među zemljama, a u Hrvatskoj s majkom u Kaznionici u Požegi može biti samo dijete koje je rođeno dok je majka bila na izdržavanju kazne zatvora.

Procjenjuje se da najmanje 75% žena zatvorenica u Europi ima problema sa zloupotrebom droga i alkohola. Također, žene u zatvorima češće nego muškarci koriste injekcijske droge. Zatvorenice su sklonije samoozljeđivanju i samoubojstvima.

Tri puta je veća vjerojatnost da će žene u zatvorima prijaviti da su prije uhićenja doživjele fizičko ili seksualno zlostavljanje.

¹ UNODC (2022.) Data matters, Nearly twelve million people imprisoned globally; Nearly one-third unsentenced; With prisons overcrowded in half of all countries, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/DataMatters1_prison.pdf

² Council of Europe Annual Penal Statistics on Prison Populations (2022) Prisons and Prisoners in Europe 2023: Key Findings of the SPACE survey, https://wp.unil.ch/space/files/2023/06/230626_Key-Findings-SPACE-I_Prisons-and-Prisoners-in-Europe-2022.pdf

Možda najbolji opis žene zatvorenice, dala je pjesnikinja Ana Horvat*.

Žene ubojice

žene ubijaju rjeđe
po pravilu najbliže
kod kuće
često u kuhinji
više na selu
domaćice
neškoloovane
i siromašne
ubijaju
muža
ljubavnika
ili dijete
onako kako mogu
na spavanju
s leđa
iznenada
oružjem
kojim znaju
sjekirom
i nožem
žene ubijaju
jedanput
iz očaja
jer moraju
bez obzira
na kaznu
i posljedice
one kojima su
posvećene
ubijaju prirodno
nevoljene
one
koje ne vole.

*Ana Horvat je pseudonim Jasne Palčec, pjesnikinje iz Zagreba,

↙ ZDRAVLJE ZATVORENICA

Zdravstvena zaštita koja se pruža osobama lišenim slobode trebala bi biti po standardima jednaka onoj koja se pruža populaciji u zajednici.

Garancija da se poštuje ovaj princip jednake njege je da imaju pristup ginekološkoj skrbi. U mjeri u kojoj je preventivna zdravstvena zaštita žena, poput Papa testa, mamografije ili UZV dojke, dostupna u zajednici, ona bi trebala biti dostupna ženama u zatvoru.

Odgovarajuće količine lijekova specifično potrebnih ženama bi trebale biti dostupne u zatvoru, čime se omogućava ženama koje su započele liječenje prije stupanja na izvršenje kazne da nastave takav tretman lijekovima u zatvoru.

Kontracepcijske pilule, bez obzira na razloge zbog kojih su prepisane, ne bi trebale biti uskraćene ženama koje ih žele koristiti.

Ženino pravo na tjelesni integritet ne umanjuje činjenica da ona izdržava kaznu u zatvoru. Ako su medikamentozni i/ili drugi načini prekida trudnoće u kasnijim fazama trudnoće dostupni ženama u zajednici, oni bi trebali biti dostupni pod istim uvjetima i ženama u zatvoru.

U Hrvatskoj se osobama lišenim slobode i maloljetnicima osigurava liječenje te mjere i aktivnosti zdravstvene zaštite kvalitetom i opsegom određenim u javnom zdravstvu za osigurane osobe iz obveznog zdravstvenog osiguranja, a ostvaruje se kod liječnika obiteljske (opće) medicine i dentalne medicine u kaznionici odnosno zatvoru ili najbližoj ustanovi javnog zdravstva prema sjedištu kaznionice odnosno zatvora.

Specijalistički pregledi i bolničko liječenje obavljaju se u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, a u slučajevima hitnosti ili kad ne postoji mogućnost potrebnog specijalističkog višednevnog pregleda i/ili liječenja u Zatvorskoj bolnici, osobe lišene slobode se upućuje na liječenje u najbližu ustanovu javnog zdravstva.

Higijena

Specifične higijenske potrebe žena trebale bi biti zadovoljene na odgovarajući način. Uredan pristup sanitarnom čvoru i prostorijama za održavanje higijene, odgovarajuća količina osnovnih higijenskih potrepština, kao što su higijenski ulošci i tamponi, te siguran način odlaganja krvlju umrljanih proizvoda, od posebnog su značaja. Propust da se žene u zatvoru opskrbe takvim proizvodima može dovesti do ponižavajućeg tretmana.

Svi zatvorenici bi trebali imati pristup toaletima u svakom trenutku. Uredan pristup sanitarnom čvoru je još i važniji kada se radi o ženama, imajući na umu njihove specifične potrebe tijekom menstrualnih perioda. Potrebna je iz istog razloga i pozitivna diferencijacija u smislu dodatnog pristupa tuš kabinama.

RODITELJSTVO

Iskustvo izdržavanja kazne zatvora, bez obzira na uvjete i trud zaposlenika u kaznenim tijelima, utječe na osobu i nosi sa sobom određene negativne posljedice na njeno mentalno zdravlje i ponašanje te utječe na ideju i odnos prema sebi. Primarno, iskustvo izdržavanja kazne zatvora smanjuje osjećaj odgovornosti prema sebi i drugima. Samim izdržavanjem kazne zatvora i gubitkom slobode osjećaj odgovornosti znatno se smanjuje jer osoba spletom okolnosti ne može za sebe donositi najjednostavnije odluke kao kada će se probuditi ili ići spavati, kada će jesti ili se odmarati.

Rutina i pravila, koja su nužna, kako bi zatvorski sustav funkcionirao, nose sa sobom i određene negativne posljedice. Temelj roditeljstva odgovornost je odrasle osobe za dobrobit svojega vlastita djeteta. Ako se uzme u obzir da se upravo osjećaj odgovornosti i mogućnost samostalna donošenja odluka narušava, može se zaključiti da će se to odraziti i na roditeljsku ulogu. Odnos između roditelja i djeteta u riziku je jer se roditelju znatno smanjuje mogućnost donošenja odluka i sudjelovanja u životu djeteta. Također, gubitak privatnosti i izloženost drugim nepoznatim osobama može potaknuti frustraciju, nestrpljenje i smanjenje tolerancije na postupke drugih.

Zatvorenici i zatvorenice često su izloženi drugima osobama koje nisu birali, a s njima provode vrijeme u najčešće vrlo malenu prostoru. Gubitak privatnosti i osobnog prostora znatno negativno utječe na mentalno zdravlje osobe koje se odražava i na roditeljsku ulogu. Na to se, naravno, nadovezuje ograničavanje kontakta i prisutnost dnevnog rasporeda aktivnosti i procedura kojima je strukturirano njihovo vrijeme. Svi ti aspekti utječu na mogućnost održavanja bliskosti s drugima, na mogućnost komuniciranja i izražavanja vlastitih osjećaja. Nadalje, još jedan važan aspekt treba uzeti u obzir, a to je osjećaj poniženja zbog izdržavanja kazne zatvora koji može sa sobom donijeti osjećaj srama, straha od odbacivanja obitelji i zajednice te povlačenja od drugih.

Također, povećan rizik oboljenja od depresije i porast agresivnosti prema sebi i drugima kod zatvorenika ili zatvorenica može biti dodatna prepreka u obiteljskim odnosima. Važno je da službenici budu svjesni postojanja tih rizika kako bi mogli zajedno sa zatvorenicama raditi na njihovu prevladavanju i prevenciji.

Osiguravanje podrške zatvorenicama u roditeljskoj ulozi može biti zaštitni faktor i za dijete i za roditelja. Pružanjem potpore radi ublažavanja osjećaja srama, niskoga samopoštovanja i krivnje te omogućavanju roditeljima da ostanu u tijeku sa svakodnevnim aktivnostima svoje djece i da provode svoj roditeljski autoritet može osnažiti zatvorenike, osobito u situaciji kada im se oduzima odgovornost.

Redoviti posjeti najvažniji su čimbenik koji pomaže u očuvanju te veze. Kako bi se posjeti odvijali, bitno je održavati motivaciju za uključenost u život djeteta i kontinuirano poticati njegov dolazak.

Ako nema neke zapreke u odnosu na njegov najbolji interes, djetetu trebaju redoviti i kvalitetni kontakti s mamom ili tatom koji su u zatvoru, i to u primjerenim uvjetima i prostoru koji pokazuje da je odraslima stalo do djece i bez neugodnih dodatnih pretresa, tako da se mogu zagrliti s mamom ili tatom, da mogu zajedno napisati zadaću, odigrati Čovječe ne ljuti se, prelistati omiljeni strip, razgovarati o pogledanome filmu, pogledati fotografije obiteljskoga ljubimca i slično.

Pružanjem podrške zatvorenicama i jačanjem njihove roditeljske uloge smanjuje se pritisak koji dijete može doživljavati zbog roditelja u zatvoru te se jača odgovornost i samopouzdanje kod zatvorenica. Također se olakšava njihov povratak u obitelj nakon izdržavanja kazne zatvora.

Bez obzira na ograničenja koja u kaznenome tijelu postoje, bila ona prostorna, proceduralna ili sigurnosna, mogu se omogućiti jednostavne aktivnosti koje će pomoći jačanju roditeljske veze zatvorenika i djeteta. Dobra suradnja između samih zatvorenica, službenika kaznenoga tijela i obitelji nužna je kako bi se zajednički radilo na dobrobiti djeteta i zatvorenica majki. Time se jača cjelokupna obitelj, smanjuje rizik od ponovna počinjenja kaznenoga djela te preveniraju razvojni rizici koje dijete može imati uslijed stresne situacije koje odvajanje od roditelja stvara.

Pravo na dodire s vanjskim svijetom

Sljedeća su zakonska prava:

- Pravo na posjete
- Pravo na dopisivanje
- Pravo na telefonske razgovore
- Pravo na primanje i slanje paketa
- Pravo na primanje i slanje novaca
- Pravo na izvanredne izlaske

Pravo na posjete zatvorenici moguće je kao:

- Posjeti članova obitelji dva puta mjesečno i blagdanima (najmanje 1 sat)
- Posjet djeteta jednom tjedno i blagdanom
- Moguća uporaba audio-video linka
- Posjete drugih osoba – po odobrenju upravitelja

Upravitelj može uskratiti posjet iz razloga sigurnosti.

Primjeri dobre prakse tijekom posjeta

U Norveškoj postoje dječji ambasadori koji imaju zadaću osiguravati dječju perspektivu kada se provode nove politike ili pravila vezana uz funkcioniranje zatvorskoga sustava.

U nekim zemljama postoje posebno obučeni pravosudni policajci specijalizirani za dječje posjete i pružanje potpore zatvorenima i zatvorenicama. U svakom zatvoru u Škotskoj u sklopu Škotske zatvorske službe rade službenici zaduženi za kontakt zatvorenika s obiteljima te posebno obučeni pravosudni policajci koji pružaju pomoć i daju informacije obiteljima te pridonose poboljšanju kvalitete posjeta zatvoru i očuvanju kontakta.

Većina zatvora na području Škotske, Engleske i Walesa imaju posebno obučene volontere koji se zajedno sa zaposlenicima zatvora u određenim danima nalaze s obitelji te razgovaraju o temama vezanima uz izdržavanje kazne člana obitelji.

Neki od zatvora u Europi prakticiraju procedure u kojima pri završetku posjeta prvo prostor napuštaju djeca, a tek onda zatvorenici. Smatra se da bi svjedočenje kako se roditelj vraća u kazneno tijelo uz pratnju zatvorskoga službenika moglo biti uznemirujuće za dijete. Time se pokušava utjecati na smanjenje stresa prilikom posjeta.

TRUDNOĆA I MAJČINSTVO U ZATVORU

Člankom 119. Zakona o izvršenju kazne zatvora osigurava se cjelovita zdravstvena zaštita u vezi s trudnoćom, porodom i majčinstvom.

Bez obzira odluči li zatvorenica iznijeti trudnoću do kraja ili obaviti prekid trudnoće, ona ima zaštićeno pravo na odgovarajuću zdravstvenu skrb.

Trudnice zatvorenice trebaju redovite prenatalne preglede kako bi se pratilo zdravlje majke i djeteta. Pravilna prehrana je ključna za trudnice, pa je potrebno osigurati odgovarajuće obroke koji zadovoljavaju njihove posebne nutritivne potrebe.

Trudnice često trebaju dodatnu emocionalnu i psihološku podršku zbog stresa povezanog s trudnoćom u zatvorskim uvjetima.

Važno je omogućiti edukaciju o roditeljstvu i podršku za pripremu za majčinstvo te pristup programima pripreme za porod koji uključuju informacije o porodu, postnatalnoj njezi i dojenju.

Trudnice se smještaju na Odjel za smještaj roditelja šest tjedana prije poroda, a moguće i prije ili u specijaliziranu ustanovu javnog zdravstva, na prijedlog liječnika, ako je trudnoća s rizicima.

Porod se obavlja u specijaliziranoj ustanovi javnog zdravstva, a najčešće u rodilištu Opće bolnice u Požegi ili u KBC Zagreb, što ne isključuje mogućnost poroda u ostalim rodilištima.

U Kaznionici u Požegi ustrojen je Odjel za smještaj majke s djetetom. Dijete uz majku zatvorenicu ostaje na zahtjev majke zatvorenice, ako je to prema procjeni nadležnog centra za socijalnu skrb u najboljem interesu djeteta, do navršene treće godine života djeteta, a iznimno do isteka kazne zatvora ako preostali dio kazne nije dulji od šest mjeseci, a nakon toga centar za socijalnu skrb poduzima potrebne mjere iz svoje nadležnosti (čl. 119. st. 5. ZIKZ).

Ovisno o želji majke, dijete se može uključiti u lokalni vrtić dok Centar za socijalnu skrb nadzire razvoj i dobrobit djeteta, kako bi se dijete socijaliziralo i bilo uključeno među svojim vršnjacima. Zatvorski sustav trudnicama i majkama koje su rodile za vrijeme izdržavanja kazne osigurava osnovne potrepštine – dječju odjeću, pelene, hranu, higijenu za dijete, kreme, mokre maramice, igračke i druge nužne potrepštine.

Mentalno zdravlje

Izdržavanje kazne zatvora teško je iskustvo za većinu ljudi. Okruženje, nametnuta pravila i ograničenja te nemogućnost slobodnog kretanja i upravljanja svojim životom, mogu imati negativan utjecaj na mentalno zdravlje. Jedan od težih aspekata služenja kazne svakako je suočavanje osoba s činjenicom da se u zatvoru nalaze zbog osobnih odabira i postupaka.

Posebno ozbiljan izazov u zatvorskom sustavu predstavlja mentalno zdravlje zatvorenica jer često dolaze iz ranjivih skupina, suočene s brojnim traumama i psihološkim problemima koji se u zatvorskom okruženju mogu dodatno pogoršati. Mnoge zatvorenice imaju povijest obiteljskog nasilja, seksualnog zlostavljanja, ovisnosti o drogama ili mentalnih bolesti koje su bile prisutne i prije njihovog zatvaranja. Ulazak u zatvorski sustav, odvajanje od obitelji, posebno djece, i boravak u institucionalnom okruženju koje ne pruža adekvatnu podršku može značajno narušiti njihovo mentalno zdravlje. Nedostatak specijaliziranih programa za mentalno zdravlje, ograničen pristup psihološkoj podršci i stigma koja okružuje zatvorenike često dovodi do pogoršanja postojećih mentalnih stanja, a ponekad čak i do razvoja novih problema, poput depresije, anksioznosti i posttraumatskog stresnog poremećaja. Zatvorski sustavi često nisu opremljeni za ovako složene potrebe, a pristup medicinskoj i psihološkoj pomoći može biti neadekvatan, nedostupan u potrebnom trenutku ili neprikladan.

Jedan od ključnih koraka prema rješavanju ovog problema jest osiguranje sustavnog pristupa mentalnom zdravlju zatvorenica kroz implementaciju specijaliziranih programa podrške. To uključuje obuku zatvorskog osoblja da prepozna i odgovori na potrebe zatvorenica s mentalnim problemima,

kao i osiguravanje redovitih psiholoških savjetovanja i terapijskih intervencija. Važno je također stvoriti sigurno i poticajno okruženje unutar zatvora, gdje se zatvorenice ne bi osjećale stigmatizirano zbog traženja pomoći za svoje mentalne probleme. Također je potrebno raditi na programima rehabilitacije koji omogućuju zatvorenicama da se pripreme za povratak u društvo, s posebnim naglaskom na njihovu psihičku stabilnost. Integracija ovih programa unutar postojećeg pravnog i zdravstvenog sustava može značajno smanjiti rizik od recidiva i poboljšati kvalitetu života zatvorenica, kako unutar zatvora tako i nakon izlaska.

Nadalje, suradnja s udrugama koje rade s ranjivim skupinama može osigurati dodatnu podršku i resurse za one žene koje trebaju pomoć. Udruge mogu odigrati presudnu ulogu u poboljšanju mentalnog zdravlja zatvorenica pružanjem stručne podrške kroz različite programe i terapije. Uvođenje mindfulnessa, kreativne terapije, grupnih podrški i radnih programa ne samo da unapređuje mentalno blagostanje žena u zatvorima već im pomaže i u pripremi za život izvan zidova zatvora, smanjujući rizik od recidiva i stvarajući temelje za uspješnu reintegraciju u društvo. Suradnja zatvorskih ustanova s nevladinim sektorom može osigurati održive programe koji dugoročno poboljšavaju kvalitetu života zatvorenica.

Obrazovanje

Obrazovni status zatvorenica je niži u usporedbi s općom populacijom, a mnoge dolaze iz socijalno ugroženih skupina gdje su pristup obrazovanju i mogućnosti osobnog razvoja bili ograničeni. U Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama, značajan broj zatvorenica nema završeno osnovno ili srednje obrazovanje, a neke su suočene s nepismenošću ili ozbiljnim nedostatkom osnovnih vještina potrebnih za tržište rada. Niska razina obrazovanja zatvorenica često je povezana s višim stopama kriminala, socijalnom isključenošću i nedostatkom prilika za zapošljavanje, što ih čini posebno ranjivom skupinom u društvu. Obrazovanje u zatvorima dokazuje smanjuje vjerojatnost da će se zatvorenice vratiti kriminalu nakon izlaska iz zatvora. Kada zatvorenice steknu nove vještine i znanje, osjećaju se osnaženima i imaju veću motivaciju za izgradnju stabilnog života izvan zatvorskih zidova. Obrazovanje im pruža alternativu kriminalnim aktivnostima i pomaže im prekinuti ciklus recidivizma.

Zatvorenice često nemaju formalne kvalifikacije, radno iskustvo ili profesionalne vještine koje bi im omogućile zapošljavanje nakon izlaska iz zatvora. Kroz obrazovne programe, uključujući stjecanje srednjoškolskih diploma, stručnih kvalifikacija ili učenje zanata, zatvorenice mogu povećati svoje šanse za zapošljavanje. Time postaju konkurentnije na tržištu rada i lakše se mogu integrirati u društvo. Programi koji nude praktične vještine, kao što su učenje računovodstva, informatike, krojenja, kuharstva ili drugih zanata, mogu osigurati da žene izlaze iz zatvora s kompetencijama koje odgovaraju potrebama tržišta rada. Ovo je posebno važno jer ekonomska neovisnost smanjuje rizik da će se bivše zatvorenice vratiti kriminalnim aktivnostima kao izvoru prihoda. Pritom je važno paziti da se u zatvorima ženama ne nude samo rodno određeni poslovi kojima se odgovara na potrebe održavanja zatvorskog sustava, već da im se omogući jačanje u, na tržištu kompetentnim vještinama.

Obrazovanje pruža zatvorenicama ne samo praktične vještine već i osjećaj postignuća i osobne vrijednosti. Mnoge zatvorenice dolaze iz okruženja u kojima su bile marginalizirane ili podcijenjene, a obrazovanje im može pomoći da steknu samopouzdanje i vještine koje su ključne za izgradnju samostalnog života. Osnaživanje kroz obrazovanje pomaže zatvorenicama da prepoznaju svoje sposobnosti i da se osjećaju vrijednima unatoč svojim prošlim greškama. Uključivanje u obrazovne programe također pomaže u razvijanju kritičkog mišljenja, rješavanju problema i komunikacijskim vještinama, što su važni faktori za uspješnu reintegraciju u društvo. Zatvorenice koje sudjeluju u obrazovnim programima često razvijaju pozitivniji stav prema životu i povećanu želju za promjenom.

Posebno je važno zatvorenice ojačati za digitalno okruženje. U današnje vrijeme, digitalne vještine su ključne za većinu poslova, a zatvorenice, često izostavljene iz digitalnog razvoja, mogu imati velike poteškoće u prilagodbi modernom tržištu rada. Organiziranje tečajeva računalne pismenosti u zatvorima može osigurati da zatvorenice steknu osnovne digitalne vještine potrebne za mnoge poslove, ali i za svakodnevni život nakon izlaska. Ova vrsta obrazovanja zatvorenicama nudi priliku da se uključe u suvremeno društvo i postanu konkurentne na tržištu rada.

↙ POSEBNO RANJIVE SKUPINE ZATVORENICA

Maloljetnice

Maloljetnice zahtijevaju posebnu pažnju zbog njihove dobi, ranjivosti i razvojnih potreba. U slučaju kad maloljetna osoba ide na izvršavanje kazne zatvora u Odgojni zavod ili maloljetnički zatvor, nužno je osigurati odgovarajuću skrb i podršku, koja je u skladu s njihovim pravima i potrebama za zdravim razvojem.

Maloljetnice su posebno ranjive na fizičko, seksualno i emocionalno nasilje. Potrebni su strogi protokoli i nadzor kako bi se spriječili bilo kakvi oblici zlostavljanja. One bi trebale biti smještene u posebne jedinice ili ustanove koje su odvojene od odraslih zatvorenica kako bi se osigurala njihova sigurnost.

Trebaju imati pristup obrazovnim programima koji odgovaraju njihovoj dobi i razini obrazovanja. Ovo uključuje formalno obrazovanje, ali i strukovno obrazovanje i životne vještine. Rekreativne aktivnosti, fizičke i kreativne aktivnosti su ključne za mentalno zdravlje i razvoj maloljetnica. Trebale bi imati redovite prilike za tjelovježbu, igre i druge rekreativne aktivnosti.

Potrebno je obratiti posebnu pažnju na zdravstvenu zaštitu maloljetnica te im je osigurati redovite medicinske preglede i brigu o fizičkom zdravlju, uključujući pristup preventivnim i hitnim zdravstvenim uslugama. Maloljetne zatvorenice često imaju visoke stope mentalnih zdravstvenih problema, uključujući traumu i depresiju. Potrebna im je adekvatna psihološka podrška i terapija i pristup savjetovanju i podršci kako bi se nosile s emocionalnim i psihološkim izazovima. Ovo može uključivati grupnu i individualnu terapiju.

Važno je održavati veze s obitelji i zajednicom. Posjete obitelji, video i telefonski pozivi i druge komunikacijske metode trebaju biti omogućene i poticane.

Maloljetnice trebaju biti informirane o svojim pravima i imati pristup pravnoj pomoći kada je to potrebno. Njihova prava moraju biti poštovana u svim postupcima i odlukama. Pravne i administrativne procedure trebaju biti prilagođene maloljetnicama, uzimajući u obzir njihovu dob i razumijevanje.

Kao pripremnu radnju za reintegraciju, maloljetnicama bi trebalo osigurati sudjelovanje u programima koji ih pripremaju za povratak u zajednicu, uključujući obuku za posao, životne vještine i podršku pri pronalaganju smještaja. Podrška nakon izlaska iz zatvora je ključna za uspješnu reintegraciju. Ovo može uključivati mentorstvo, podršku u obrazovanju i zapošljavanju te psihosocijalnu pomoć.

Trudnice i majke koje su u zatvoru s djecom

Iako se radi o relativno malenom broju zatvorenica koje su rodile tijekom izvršenja kazne zatvora i sa svojom djecom su smještene u Kaznionici u Požegi (3-8 godišnje), te majke i djeca suočavaju se s nizom specifičnih problema. Zatvori nisu normalno i poticajno okruženje za odrastanje djece, kakvo im je potrebno za zdrav razvoj, a majke često nemaju pristup dovoljnim resursima za kvalitetnu skrb i odgoj svoje djece. Ali upravo zato što je broj tih zatvorenica i djece malen, trebalo bi biti lakše osigurati im odgovarajuće uvjete, manji broj korisnica omogućuje bolju prilagodbu resursa i individualiziran pristup. U zborniku Djeca čiji su roditelji u zatvoru - Europska stajališta o dobroj praksi, iznesene su preporuke za osiguranje posebnih kuća za majke i djecu, odvojenih od kaznenih tijela, koje predstavljaju najbolje rješenje za ispunjavanje potreba djece čije su majke zatvorenice. Takve ustanove pružaju sigurnije i zdravije okruženje, omogućujući djeci rast i razvoj u uvjetima koji ne nalikuju zatvoru, dok njihove majke istovremeno prolaze kroz programe reintegracije. Ključni uvjeti koje ove kuće trebaju ispuniti uključuju otvoren program, stručni nadzor i obučeno osoblje, kao i život u zajednici s jasnim pravilima i zadacima. Majkama je nužno osigurati plan resocijalizacije kroz rad i obuku, dok djeca trebaju imati pristup vrtićima i predškolskim ustanovama, kao i redovite kontakte s ocem i drugim članovima obitelji. Prema Bangkoškim pravilima Ujedinjenih naroda, sve zemlje obvezne su osigurati da djeca koja trebaju

živjeti sa svojim majkama imaju tu mogućnost, uvijek imajući u vidu ono što je u najboljem interesu djeteta. Ove posebne kuće predstavljaju važan korak prema osiguravanju humanijih uvjeta za majke i djecu unutar kaznenog sustava.³

Žene s invaliditetom i starije zatvorenice

Osobama s invaliditetom važno je osigurati zadovoljenje specifičnih potreba i dostojanstvene uvjete za izvršenje kazne zatvora. To uključuje pristup specijaliziranoj medicinskoj skrbi koja uzima u obzir njihove specifične potrebe, uključujući redovite preglede, terapije i medicinske uređaje. Psihološka podrška i terapija ključne su za žene s invaliditetom koje se suočavaju s dodatnim stresom i izazovima života u zatvoru.

Zatvorski objekti trebaju biti prilagođeni osobama s invaliditetom, uključujući pristupne rampe, prilagođene sanitarne čvorove i druge potrebne infrastrukture te osiguranje pristupa potrebnim pomagalicama kao što su invalidska kolica, slušni aparati, i druge asistivne tehnologije.

Žene s invaliditetom trebaju imati jednak pristup obrazovanju i strukovnim programima koji su prilagođeni njihovim potrebama.

Programi za rehabilitaciju i reintegraciju trebaju biti prilagođeni osobama s invaliditetom kako bi im pomogli u pripremi za život nakon zatvora.

Informiranje žena s invaliditetom o njihovim pravima i osiguranje da su ta prava poštovana u svim aspektima zatvorskog života.

Osobama s invaliditetom treba se osigurati nastavak održavanja veza s obitelji i zajednicom kroz posjete, telefonske pozive i druge komunikacijske metode.

Jednaku je pažnju važno usmjeriti i na mogućnost da članovi obitelji zatvorenice mogu biti osobe s invaliditetom, npr. djeca ili partneri, te da se njima treba omogućiti kontakt i pristupačan prostor za posjete. Tako se nerijetko događa da, čak i ako se u kaznenom tijelu prilagodi prostor za smještaj zatvorenice ili zatvorenika s invaliditetom, ne osiguraju se uvjeti na njen rad, slobodno vrijeme, sudjelovanje u zajedničkim aktivnostima ili postoje arhitektonske barijere koje priječe posjet osobe koja se kreće uz pomoć invalidskih kolica do zatvorenice.

Zatvorenicama starije životne dobi potrebno je osigurati redovite medicinske preglede kako bi se pratile kronične bolesti i spriječile komplikacije te pristup gerijatrijskoj skrbi i specijalistima za starije osobe kako bi se adekvatno tretirale specifične zdravstvene potrebe starijih osoba. Organizacijom rekreacijskih aktivnosti prilagođenih starijim osobama, potrebno je poticati njihovu fizičku aktivnost i mentalnu stimulaciju.

Romkinje

Pitanje prekomjerne zastupljenosti romskih populacijskih skupina u europskim zatvorima uvelike se temelji na stigmatizaciji Roma, što dovodi do niza društvenih problema, od siromaštva, diskriminatorne politike, nedostatka pristupa obrazovanju i stanovanju, te, kroz povijest i ponovno danas, populističke političke tendencije da se Romi okrivljuju za društvene probleme.

Romi često čine nesrazmjerno velik udio zatvorske populacije čak i na mjestima gdje je njihov broj u

³ COPE (2014) Djeca čiji su roditelji u zatvoru - Europska stajališta o dobroj praksi, <https://dijete.hr/hr/download/djeca-ciji-su-roditelji-u-zatvoru-europska-stajalista-o-dobroj-praksi>

nacionalnoj populaciji zanemariv. U Hrvatskoj, gdje Romi čine samo 0,79 posto opće populacije (Vijeće Europe, 2012.), procjenjuje se da je 38 posto maloljetnika u zatvorima romskog etniciteta.

U Hrvatskoj Romkinje često žive unutar tradicionalnih patrijarhalnih zajednica, što može doprinijeti nasilju nad njima i uskraćivanju osnovnih sloboda izbora, a često imaju pristup zdravstvenoj skrbi samo u slučaju krajnje nužde, a ponekad čak ni tada. Stoga su Romkinje često bez pristupa primarnoj ili preventivnoj zdravstvenoj skrbi. Posljedica toga je da je očekivani životni vijek Romkinja na nekim mjestima kraći i za 10 godina u usporedbi s većinskim ženama, a stope smrtnosti djece su mnogo veće.

Pružanje kvalitetne i usmjerene podrške Romkinjama u hrvatskim zatvorima zahtijeva zato sveobuhvatan pristup koji uzima u obzir njihove specifične potrebe, kulturnu pozadinu i izazove s kojima se suočavaju u zajednici. Podrška bi trebala biti usmjerena na:

Osiguranje da zatvorsko osoblje prođe obuku o kulturnoj osjetljivosti i specifičnim potrebama romske zajednice kako bi se smanjila diskriminacija i predrasude te osiguralo uvažavanje i omogućavanje prakticiranja kulturnih i vjerskih običaja Romkinja unutar zatvora.

S obzirom na nisku razinu pismenosti, a ponekad i potpunu nepismenosti, potrebno je omogućiti pristup obrazovnim programima koji su prilagođeni razini obrazovanja i potrebama Romkinja, uključujući osnovno obrazovanje, strukovno osposobljavanje i tečajeve za životne vještine, s posebnim, s posebnim naglaskom na jezike koje govore Romkinje u našim zatvorima.

Potrebno je osiguranje redovnih zdravstvenih pregleda i pristup zdravstvenim uslugama, uključujući mentalno zdravlje, s naglaskom na specifične zdravstvene probleme koje mogu imati Romkinje i osiguranje pristupa uslugama reproduktivnog zdravlja i edukacija o zdravim praksama.

Podrška za obitelj i zajednicu kroz održavanje veza s obitelji i zajednicom kroz posjete, telefonske i video pozive i druge oblike komunikacije.

Osiguranje pristupa pravnoj pomoći i informacija o pravima zatvorenica, posebno u vezi s pitanjima koja specifično pogađaju Romkinje.

Razvoj i provedba programa koji pomažu Romkinjama u rehabilitaciji i pripremi za život nakon izlaska iz zatvora, uključujući osposobljavanje za posao i životne vještine te osiguranje podrške nakon izlaska iz zatvora, uključujući pomoć pri pronalaženju smještaja, zapošljavanju i pristupu socijalnim uslugama.

Rad na zagovaranju prava Romkinja unutar zatvorskog sustava kroz suradnju s nevladinim organizacijama, državnim institucijama i međunarodnim tijelima te razvoj i provedba politika koje prepoznaju i odgovaraju na specifične potrebe Romkinja u zatvorima, osiguranje njihove provedbe i nadzora doprinose stvaranju okruženja koje je podržavajuće i pravedno za Romkinje u zatvorima, te im pomaže u ostvarivanju njihovih prava i mogućnosti za bolju budućnost.

Trans žene

Trans žene često zahtijevaju smještaj u ženskim zatvorima kako bi se smanjio rizik od nasilja i zlostavljanja. Mnoge zemlje još uvijek nemaju jasne smjernice za smještaj trans osoba, što može dovesti do nepravilnog raspoređivanja. U Hrvatskoj je početkom 2024. otvoren obnovljeni dio Kaznionice u Požezi u kojem je omogućen siguran smještaj trans žena.

Trans žene su često meta nasilja u zatvorima, bilo od strane drugih zatvorenika i zatvorenica ili osoblja zatvora. Potrebni su jasni protokoli za prevenciju i reagiranje na ovakve incidente.

U osiguranju zdravstvene zaštite važno je osigurati kontinuitet hormonske terapije koji je ključan za trans žene. Kaznena tijela moraju omogućiti pristup terapiji kao dio osnovne zdravstvene zaštite. Trans zatvorenici mogu patiti od povećane stope mentalnih poremećaja zbog stigmatizacije i diskriminacije te im je zato potrebno osigurati adekvatnu psihološku podršku i savjetovanje.

Ako trans žene imaju menstruaciju, potrebno im je osigurati pristup odgovarajućim higijenskim proizvodima te ostalim proizvodima koji su specifični za ženske potrebe, kao što su dezodoransi, losioni, itd.

Administrativni dokumenti i obraćanje osoblja trebaju poštivati rodni identitet trans žena, uključujući upotrebu odgovarajućih zamjenica i imena. Zaštita privatnosti u vezi s njihovim trans statusom je ključna kako bi se smanjila stigmatizacija i diskriminacija. Osoblje zatvora treba biti educirano o specifičnim potrebama i pravima trans osoba kako bi se smanjila diskriminacija i osigurala adekvatna podrška.

Interspolne i transrodne osobe su među najranjivijim zatvorenicima i zatvorenicama, posebno kada je riječ o njihovom smještaju, kontaktima s drugim zatvorenicima i sudjelovanju u kolektivnim aktivnostima.

Pravni i administrativni aspekti: Administrativni dokumenti i obraćanje osoblja trebaju poštivati rodni identitet trans žena, uključujući upotrebu odgovarajućih zamjenica i imena. Zaštita privatnosti u vezi s njihovim trans statusom je ključna kako bi se smanjila stigmatizacija i diskriminacija.

Edukacija osoblja: Osoblje zatvora treba biti educirano o specifičnim potrebama i pravima trans osoba kako bi se smanjila diskriminacija i osigurala adekvatna podrška.

Interspolne i transrodne osobe su među najranjivijim zatvorenicima i zatvorenicama, posebno kada je riječ o njihovom smještaju, kontaktima s drugim zatvorenicima i sudjelovanju u kolektivnim aktivnostima.

↘ PRAVA ŽENA U ZATVORIMA, REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Trenutno u Republici Hrvatskoj ne postoje opsežnija istraživanja o zatvorenicama, stoga je u okviru projekta Temida provedeno Istraživanje o stanju ljudskih prava zatvorenica i maloljetnih počiniteljica u kaznionici i odgojnom zavodu u Požegi, a proveli su ga Udruga za kreativni socijalni rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Pravni fakultet Sveučilišta Zagrebu. Istraživanje će poslužiti kao podloga za daljnja istraživanja ljudskih prava zatvorenica te mjerenje napretka stanja ljudskih prava u kaznionicama. Ovo istraživanje usredotočeno je na analizu situacije zatvorenica u Kaznionici u Požegi s naglaskom na aspekte ljudskih prava koja se ogledaju u kvaliteti života zatvorenica. Kaznionica u Požegi, smještena u srcu Republike Hrvatske, predstavlja specifičan kontekst u kojem se prepliću izazovi pravosudnog sustava i brige o ljudskim pravima.

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati kvalitetu života zatvorenica koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora u Kaznionici u Požegi te dobiti uvid u samoprocjenu zadovoljstva zatvorenica pojedinim aspektima kvalitete života u zatvoru (sigurnost, autonomija, odnosi u zatvoru, kontakt s vanjskim svijetom, provedbu značajnih aktivnosti, sadržaj i pogodnosti te mentalno zdravlje).

Specifični ciljevi ovog istraživanja bili su ispitati razliku u samoprocjeni kvalitetom života zatvorenica s obzirom na trajanje zatvorske kazne, nacionalnost, razinu zatvorskog režima te recidiv. Također, specifični ciljevi ovog istraživanja bili su ispitati povezanost redovnog kontakta s obitelji i samoprocjenu kvalitete života u zatvoru te ispitati povezanost prilike za obrazovanjem tijekom boravka u zatvoru i recidiva te pružanje kvalitetnog sadržaja i pogodnosti tijekom izdržavanja kazne zatvora i mentalnog zdravlja. Provedeno je kvalitativno i kvantitativno istraživanje.

Kvantitativno istraživanje

Metoda prikupljanja podataka za kvantitativno istraživanje bio je anketni upitnik HM Prison Service „Measuring the quality of prison life“. Podaci su se prikupljali putem anonimnog upitnika, a kako bi im se osigurala diskrecija i tajnost, uz upitnik je dana kuverta u koju su ispitanice stavljale popunjene upitnike te ju pečatirale naljepnicom. Za zatvorenice koje su slabije pismene, organizirana je podrška. Podaci su prikupljeni u adekvatnom prostoru kaznionice, sukladno dogovoru s upravom. Prednosti anketne metode prilikom prikupljanju podataka su njezina strukturiranost i primjenjivost, odnosno prikupljanje podataka na temelju standardiziranog niza pitanja kojim se može prikupiti vrlo različit i velik broj podataka.

Uzorak

Ciljana populacija bile su zatvorenice i maloljetnice u Kaznionici i Odgojnom zavodu u Požegi, a odabir sudionika se proveo metodom namjernog uzorka. Istraživanje je bilo dobrovoljno, a mogle su sudjelovati sve zatvorenice koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora u Kaznionici i Odgojnom zavodu u Požegi.

U istraživanju je sudjelovala ukupno 51 ispitanica ženskog spola od čega se 86,3% izjašnjava kao pripadnice hrvatske nacionalne pripadnosti, 2% srpske, 3,9% bošnjačke, 7,8% romske nacionalne pripadnosti. Raspon dobi ispitanica kreće se od 25 godina do 74 godine. Uvidom u deskriptivnu statistiku najviše ispitanica je smješteno na zatvorenom odjelu Kaznionice u Požegi - njih 51%, zatim 23,5% na poluotvorenom odjelu te 23,5% na otvorenom odjelu.

U odnosu na vrijeme provedeno u ovom zatvoru najveći postotak ispitanica 31,4% se nalazi na izdržavanju kazne zatvora u trajanju duljem od 2 godine, zatim 27,5% u trajanju od 1-6 mjeseci, 25,5% u trajanju 7-15 mjeseci, 13,7% u trajanju 13-24 mjeseci te 2% u trajanju manje od 1 mjesec.

Nadalje, od ukupnog broja ispitanica, 90,2% je u redovnom kontaktu telefonom ili poštom s članovima svoje obitelji, a 9,8% nije. Za potrebe ovog istraživanja je bilo nužno provjeriti i stupanj recidiva, sto od ukupnog broja ispitanica 68,6% nije prije bilo u zatvoru, dok 17,6% je prethodno bilo jednom u zatvoru, a 13,7% je prethodno bilo 2-5 puta u zatvoru.

Rezultati

Rezultati istraživanja ukazuju na nekoliko ključnih nalaza:

- Ne postoji statistički značajna razlika u percepciji kvalitete života ovisno o duljini kazne. Ispitanice su pokazale slične razine zadovoljstva bez obzira na to koliko dugo su već u zatvoru.
- Istraživanje nije otkrilo značajne razlike u percepciji kvalitete života među zatvorenicama različitih nacionalnosti, što sugerira da nacionalnost ne igra ključnu ulogu u percepciji kvalitete života u zatvoru.
- Nije pronađena značajna razlika u zadovoljstvu životom među zatvorenicama smještenim na različitim odjelima, što može ukazivati na ujednačenost uvjeta života unutar različitih režima.
- Kontakt s obitelji nije se pokazao kao značajan faktor u samoprocjeni kvalitete života, što iznenađuje s obzirom na očekivanja da bi redovan kontakt mogao poboljšati osjećaj povezanosti i zadovoljstva.
- Zanimljivo je da su ispitanice koje su ranije bile u zatvoru pokazale veću razinu zadovoljstva kontaktom s vanjskim svijetom u usporedbi s onima koje su prvi put u zatvoru. Ovo otkriće sugerira da ponovljeno izdržavanje kazne može mijenjati percepciju određenih aspekata zatvorskog života.
- Postoji značajna pozitivna povezanost između sudjelovanja u obrazovnim aktivnostima i mentalnog zdravlja zatvorenica. Ispitanice koje su sudjelovale u obrazovnim programima imale su viši stupanj zadovoljstva svojim mentalnim zdravljem.

U pogledu otvorenih pitanja, žene koje služe kaznu iznose brojne pozitivne aspekte života u zatvoru, kao što su mogućnost rada, kontakti s obitelji i podrška stručnjaka. S druge strane, navedene su i negativne strane, poput problema u odnosima s osobljem, usamljenosti i nepravednih sustava ocjenjivanja.

Ispitanice ističu važnost stručne podrške, osobito psihološke pomoći, edukacije te pravednog sustava nagrada i kazni. Otvorena pitanja također otkrivaju pojedinačne priče o iskustvima i perspektivama zatvorenica, pružajući dublji uvid u njihove stvarnosti i potrebe.

U konačnici, ovo istraživanje naglašava važnost kontinuirane evaluacije i poboljšanja uvjeta života u zatvoru, kao i pružanja podrške zatvorenica u njihovom procesu resocijalizacije kako bi se poboljšala njihova kvaliteta života unutar zatvorskog sustava.

Otvorena pitanja

u okviru upitnika postavljena su tri otvorena pitanja:

- Koje su 3 najpozitivnije stvari života u ovom zatvoru,
- Koje su 3 najnegativnije stvari života u ovom zatvoru,
- Ukoliko želite dodati neki komentar, koristite prostor predviđen ispod“.

Na pitanje „Koje su 3 najpozitivnije stvari života u zatvoru“ pod broj 1 ispitanice najčešće navode: mogućnost rada, kontakti s obitelji, otvoreni odijeli, sigurnost te stručnu podršku (razgovori, pomoć pri odvikavanju, radu na sebi i sl.). Nadalje, pod broj 2 najčešće navode: mogućnost obrazovanja i slobodne aktivnosti, dobri odnosi u zatvoru, posjete, prilika za rast, upoznavanje različitih ljudi, prehrana i higijena, struktura, kontakti s obitelji. Na 3 mjesto najpozitivnijih stvari života u zatvoru ispitanice najčešće navode: dobri higijenski uvjeti, mogućnosti rada i edukacija, dobri odnosi s pravosudnom policijom, poštovanje te cijenjenje vanjskog svijeta.

Nadalje, na pitanje „Koje su 3 najnegativnije stvari života u zatvoru“ pod broj 1 ispitanice najčešće navode: odnosi s osobljem (nepoštivanje), usamljenost, zatvorenost i manjak dodira s vanjskim svijetom, sanitarni čvor (nemogućnost tuširanja na vrijeme), sustav ocjenjivanja. Zatim, pod broj 2 ispitanice najčešće navode: nedostatak tople vode, odnosi nepoštovanja od strane osoblja, neadekvatna zdravstvena skrb, nedostatak psihologa, nedostatak slobode kretanja, miješanje zatvorenica različitog stupnja rizika, odnosi s drugim zatvorenicama. Na 3 mjesto najnegativnije stvari života u zatvoru ispitanice najčešće navode: kažnjavanje i ograničavanje pogodnosti, nedostatak adekvatne stručne podrške (prvenstveno

psiholog), nepravedan sustav ocjenjivanja i odnosa prema zatvorenicama, prehrana, premalo vremena na zraku, sistem pogodnosti, nošenje uniforme i zdravstvena skrb.

Na pitanje „*Ukoliko želite dodati neki komentar, koristite prostor predviđen ispod*“ neki od komentara ispitanica su glasili:

- „Dobivamo dojam da žene koje se trude i rade i daju sve od sebe da ostaju duže na izdržavanju kazne samo kako bi imalo djelatnika u kaznionici“,
- „Na cijeli zatvor postoji samo 4 savjetnika do kojih se uglavnom ne može“,
- „Nemamo svi jednaki tretman“,
- „Neophodan je psiholog, neophodno je više korisnih individualnih razgovora s psihologom, socijalnim radnicima, tretmanom“,
- „Neophodan je tretmanski razgovor s psihologom, nema ga u ovom zatvoru“,
- „Ovo je period života kojeg neću zaboraviti, ja sam ovdje broj koji se nerijetko od nadležnih tretira kao živo biće sa svojim osjećajima i problemima, nekoliko su osoba prekrasne, tople, baš me razvesele“,
- „Potrebno je raditi na odobravanju pogodnosti u većoj mjeri, nagrada za rad i trud te zalaganje, jednako odnošenje prema zatvorenicama“,
- „Sve radnice na istim radnim mjestima imaju iste koeficijente – ovo je demotivirajuće za dobre radionice. Istu plaću primi ona koja uredno napravi 100 kom „nečega“ i ona koja napravi 20 kom „nečega“,
- „U Hrvatskoj bi trebali imati više kaznionica. Zbog udaljenost od grada stanovanja, potreba za puštanjem nakon polovice kazne, treba uvažavati zatvorenice koje se zalažu.“,

Nadalje, na pitanje „*Što po vama trenutno nedostaje u ovom zatvoru da bi zatvorenici prestali s kriminalnom aktivnošću*“ neki od komentara ispitanica su glasili:

- „Kazne bi trebale biti strože u smislu dužine, obrazovanje i opismenjavanje“,
- „Kažnjavanje propisno za one koji krše kućni red i ne pridržavaju se pravila, manja kvalitetnih edukacija i radionica“,
- „Individualni tretman svakog zatvorenika i donošenje prve utemeljene procjene za svakoga“,
- „psih. pomoć, uključivanje u više aktivnosti, adekvatna edukacija, vrednovanje zakona, pravedan sistem nagrade i kazne, nagrada za trud, izjednačavanje svih nacija, prestanak diskriminacije“,
- „program izobrazbe, doškoloavanja, edukacije te stručna pomoć psihologa, pomoć izrade planova za život nakon odslužene kazne...“.

Mnogi komentari se odnose na nedostatak psihologa, komunikacije, savjetovanja, obrazovanja, stručnog usavršavanja, potrebe za pripremom na vanjske uvjete po izlasku iz kaznionice te programe rehabilitacije osobama koje su u potrebi.

Rezultati istraživanja pokazali su da sudionice općenito češće trpe nasilje nego što ga čine. Verbalno nasilje pokazalo se kao najviše doživljen i počinjen oblik nasilja prije odlaska u zatvor, dok je psihičko nasilje najrjeđe i doživljen i počinjen oblik.

Nekoliko mitova o nasilju u obitelji se pokazalo značajno pozitivno povezanima s određenim oblicima nasilja. Primjerice, mit „Nasilje među partnerima najčešće se svodi na malo naguravanja“ je povezan s doživljenim fizičkim i psihičkim nasiljem te sa svim oblicima počinjenog nasilja. Slično je s mitom „Bračne tučnjave nisu ozbiljne“ s kojim su povezani doživljeno verbalno nasilje i svi oblici počinjenog nasilja. Pozitivna povezanost između mitova o nasilju u obitelji i doživljenog/počinjenog nasilja govori o tome koliko su uvjerenja, način kako se doživljava svijet i kontekst u kojem netko živi povezana s postavljanjem granica (što je OK, a što nije OK u odnosu) kada se govori o doživljenom nasilju, odnosno koliko utječe na vlastito ponašanje (počinjeno nasilje).

Značajnima su se pokazale i pozitivne povezanosti između svih oblika doživljenog nasilja kao i one između svih oblika počinjenog nasilja. Također, značajna pozitivna povezanost pokazala se i između svih kategorija doživljenog s kategorijama počinjenog nasilja.

Rezultati dobiveni istraživanjem uvelike se podudaraju s rezultatima stranih i domaćih istraživanja. Činjenica da većina žena istovremeno doživljava i čini nasilje govori u prilog literaturi koja se odnosi na to da su žene nasilne u samoobrani. Istraživanja koja se bave nasiljem u obitelji pokazuju da su žene koje su nasilne prema svojim partnerima najčešće i same žrtve opetovanog zlostavljanja te koriste nasilje kao pokušaj zaustavljanja ili bijega.

Kvantitativno istraživanje je dostupno na stranici www.kakodalje.eu.

Kvalitativno istraživanje

Kvalitativno istraživanje je provedeno na uzorku od deset punoljetnih žena, koje su u vrijeme istraživanja boravile u kaznionici u Požegi. Sudionice su odabrane metodom namjernog uzorka, a njihova dob se kretala od 39 do preko 69 godina. Polustrukturirani intervjui, koji su trajali prosječno 45 minuta, korišteni su kao primarna metoda prikupljanja podataka. Intervjui su snimljeni i naknadno transkribirani, kako bi se osigurala detaljna analiza sadržaja kroz tematsku analizu.

Cilj istraživanja bio je sagledati perspektivu svih sudionika u procesu rehabilitacije te odgovoriti na pitanja vezana uz ostvarivanje prava žena u penalnim ustanovama Republike Hrvatske. Specifično, istraživanje je imalo za cilj:

- Ispitati koliko žene u penalnoj ustanovi poznaju svoja prava.
- Spoznati specifične izazove u provedbi prava na reproduktivno zdravlje i roditeljstvo.
- Razmotriti mogućnosti za ostvarivanje prava na obrazovanje i zapošljavanje nakon izdržavanja kazne.

Rezultati istraživanja ukazuju na različite aspekte ostvarivanja prava zatvorenica, pri čemu su identificirane dvije glavne teme: reproduktivno zdravlje i roditeljstvo. Unutar tih tema definirano je osam podtema, koje obuhvaćaju ključne izazove i prepreke s kojima se žene suočavaju.

Reproduktivno zdravlje - Žene u kaznionici imaju mogućnost redovitih ginekoloških pregleda, ali se suočavaju s problemima dugog čekanja. Nekoliko sudionica nije koristilo ovo pravo zbog starosti, nepostojanja potrebe ili zbog neugode. Također, organizirana su predavanja vezana uz zaštitu od neželjene trudnoće i spolno prenosivih bolesti, no sudionice nisu pokazale veliko zanimanje zbog starosti ili nepostojanja potrebe.

Roditeljstvo - Sudionice su izjavile da ostvaruju pravo na redovite dječje posjete, telefonske pozive i videoposjete. Nekoliko sudionica je spomenulo izazove vezane uz uskraćivanje posjeta zbog administrativnih problema. Udaljenost kaznionice od mjesta prebivališta i financiranje putnih troškova predstavljaju značajne prepreke u održavanju kontakta s djecom. Pandemija Covid-19 dodatno je otežala mogućnosti viđanja s članovima obitelji.

Obrazovanje i zapošljavanje - Rezultati pokazuju da su neke zatvorenice izrazile nedostatak interesa ili potrebe za obrazovanjem, posebice one koje su već u mirovini ili imaju završenu srednju školu. Međutim, identificiran je pozitivan trend u kojem su zatvorenice primijetile poboljšanja u dostupnosti obrazovnih programa, kao što su tečajevi pčelarstva, edukacija za pomoćnog kuhara, mindfulness, tečajevi za financije, i druge slične inicijative. Nekoliko zatvorenica pokazalo je inicijativu za organizaciju poučavanja drugih zatvorenica u različitim područjima, što ukazuje na potrebu za raznovrsnijim edukativnim sadržajem. Također je uočeno nezadovoljstvo zbog malog broja obrazovnih programa unutar kaznionice, te izazovi u pristupu tečajevima, kao što je edukacija za pomoćnog kuhara ili organizacija nastave engleskog jezika. Nedostatak osnovnoškolskih i srednjoškolskih obrazovnih programa, kao i ograničenja u organiziranju praktične nastave, predstavljaju izazove koji su istaknuti u istraživanju. Primjerice, neke su zatvorenice izrazile nezadovoljstvo zbog nemogućnosti pohađanja osnovnoškolskog obrazovanja, posebno Romkinje koje nemaju završenu osnovnu školu.

Psihološka podrška i mentalno zdravlje - Sudionice su istaknule važnost pristupa psihološkoj podršci, posebno u kontekstu izazova s kojima se suočavaju tijekom boravka u kaznionici. Naglasile su potrebu za većom dostupnošću psihološke podrške, koja bi im pomogla u suočavanju s emocionalnim i psihičkim izazovima. Sudionice su također spomenule kako bi dodatni programi za mentalno zdravlje, poput mindfulnessa ili terapijskih radionica, mogli pozitivno utjecati na njihovo emocionalno stanje i pomoći im u pripremi za život nakon izlaska iz kaznionice.

Priprema za izlazak - Sudionice su naglasile važnost programa koji bi im pomogli u reintegraciji u društvo, uključujući edukaciju, obuku za zapošljavanje, te podršku u pronalasku smještaja i posla nakon izlaska. Programi usmjereni na razvoj vještina, kao i podrška u izgradnji socijalnih mreža, također su identificirani kao ključni za uspješnu reintegraciju. Jedan od ključnih izazova koji su istaknule zatvorenice je nedostatak podrške u pronalasku posla nakon izlaska. Iako postoje programi obuke i edukacije, sudionice su izrazile zabrinutost zbog stigmatizacije i diskriminacije s kojima bi se mogle suočiti prilikom traženja posla.

Na temelju rezultata istraživanja formulirane su sljedeće preporuke:

- Edukacija o pravima - Potrebno je organizirati redovite edukativne programe unutar zatvorskog sustava, s naglaskom na prava zatvorenica vezana uz reproduktivno zdravlje, roditeljstvo i obrazovanje za zapošljavanje.
- Poboljšanje komunikacije - Potrebno je razviti učinkovitije mehanizme komunikacije unutar zatvorskog sustava kako bi se smanjilo vrijeme čekanja na ginekološke preglede i ostvarivanje obrazovnih mogućnosti.
- Mentorstvo i podrška: Potrebno je uvesti program mentorstva u kojem iskusnije zatvorenice pružaju podršku i informacije novopridošlim zatvoricama, čime bi se olakšao prijenos znanja i iskustava.

Ovo istraživanje daje značajan doprinos razumijevanju prava žena u zatvoru, posebno u kontekstu reproduktivnog zdravlja i roditeljstva. Identificirani izazovi, poput problema u dostupnosti ginekoloških pregleda i komunikacijskih poteškoća, pružaju temelj za daljnja istraživanja i poboljšanja prakse unutar zatvorskih sustava. Istraživanje također ističe potrebu za širim dijalogom o pravima i potrebama zatvorenica, što može dovesti do promjena u politikama i praksi koje će unaprijediti njihova prava i uvjete života unutar kaznionica. Istraživanje identificira nekoliko ograničenja, uključujući mali uzorak i nedostatak suglasnosti za ispitivanje djevojaka u odgojnim ustanovama. Unatoč tim ograničenjima, istraživanje doprinosi razumijevanju prava žena zatvorenica i pruža temelj za buduća istraživanja i poboljšanja politika i praksi u području ljudskih prava zatvorenica. Kvalitativno istraživanje dostupno je na stranici www.kakodalje.eu.

↙ “OVO JE ZATVOR ZA MUŠKARCE”, JELENA JINDRA

U tekstu koji je napisala novinarka Jelena Jindra, obrađuje se tema rodne diskriminacije unutar zatvorskog sustava u Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na neadekvatne uvjete kojima su izložene zatvorenice. Jindra istražuje problematiku kroz konkretne slučajeve i upućuje na širi kontekst globalnog porasta broja žena u zatvorima, ističući kako se njihova specifična prava i potrebe često zanemaruju.

Da u Hrvatskoj postoji diskriminacija temeljem spola unutar zatvorskog sustava u medijima se godinama govori isključivo na poticaj organizacija civilnog društva koje se bave zaštitom ljudskih prava zatvorenika, pogotovo udruge Roda. Trebala se u zatvorskom sustavu naći jedna strankinja, i to s prethodnim iskustvom izdržavanja kazne u ruskom zatvoru, da bi prvi put javnost u prime-timeu dobili osoban uvid u neke oblike diskriminacije zatvorenica u nas.

Dogodilo se to zahvaljujući gostovanju ruske grupe **Pussy Riot** u Muzeju suvremene umjetnosti u Zagrebu 30. svibnja 2022. Naime, na njihovoj turneji Riot Days, pridružila im se prijateljica, feministica i ruska aktivistica iz Turkmenistana **Ajsoltan Nijazova** koju je hrvatska policija toga dana uhitila na ulasku u Hrvatsku iz Slovenije i pritvorila u Remetinec. Nova istražna zatvorenica Nijazova koja je u bijegu od dviju diktatura stigla iz Litve gdje je dobila politički azil, šest je godina, po optužnici iz Turkmenistana, služila kaznu u ruskom zatvoru. Sljedećeg zagrebačkog jutra, kada su se **Marija Aljohina** iz Pussy Riot i **Lina Budak**, odvjetnica Nijazove, ispred zatvora u Remetincu obratile novinarima, Budak im je, između ostaloga, napomenula: „Posebno me brine to što mi je klijentica jučer rekla da su uvjeti u našem zatvoru gori nego u ruskim zatvorima, gdje je odrobijala punih šest godina. To me kao građanku posebno zabrinulo. Smještena je u neprikladnim uvjetima, u sobi sa sedam osoba, u malom prostoru, jučer je bila gladna. Na dan kad je uhićena, nije imala mogućnost odmora ni pojesti ni popiti, ovi uvjeti su je ostavili neugodno iznenađenom. Pita gdje može kupiti hranu...”. Ajsoltan Nijazova puštena je iz zatvora Remetinec nakon tri dana, kada za medije izjavljuje: „Ovo je zatvor za muškarce. Ovdje ne postoje pravila za žene. Muškarci mogu ići u šetnju dva puta dnevno, ujutro i popodne, žene mogu navečer, ne mogu vidjeti ni sunčevu svjetlost. Htjela sam džogirati, ali nisam mogla.“. Odvjetnica Lina Budak opširnije je u razgovoru za N1 iznosila zapažanja njezine klijentice o spolnoj diskriminaciji u Remetincu: “Što se tiče uvjeta u pritvoru, moja klijentica kazala mi je da u ćelijama u ruskim zatvorima postoje frižideri. Kod nas u zatvorskoj kantini možete kupiti jogurt, ali on će se pokvariti na ovim visokim temperaturama. Njoj je onemogućeno i da za vrijeme boravka na zraku trči. Rečeno joj je da može hodati s noge na nogu, a u Rusiji je mogla trčati. Osim toga, ženama po ljeti nije dozvoljeno da budu u kratkim hlačicama i majicama bez rukava. Ona mi kaže da je u Rusiji to puno ležernije. Zgrožena je i saznanjem da žene u pritvoru imaju pravo na dvosatni boravak na svježem zraku, koji je uvijek od šest do osam popodne. Dakle, tijekom zime one uopće nemaju pristup sunčevom svjetlu. S druge strane, muškarci mogu ići na zrak dvaput dnevno po sat vremena. Dakle, postoje različiti tretmani.”

Premda hrvatske vlasti tvrde, pa i u reakciji na slučaj Ajsoltan Nijazove, da je svim osobama lišenim slobode osiguran ravnopravan položaj tijekom boravka u kaznenim tijelima, neovisno i o spolu, to nije točno. Zatvorski sustav u svim državama svijeta prilagođen je većinskoj muškoj populaciji i ne uvažava ženske posebne potrebe. Nije to isključivo hrvatski problem. Riječ je o problemu koji je globalan i u drastičnom porastu. Zatvori i zatvorski režimi razvijali su se u skladu s potrebama muškaraca, pripreme za izlazak i podrška po izlasku iz zatvora, također, tipično su strukturirane prema muškim potrebama. To su činjenice iz kojih neminovno proizlazi da su žene u zatvorima diskriminirane, pa su zbog toga Ujedinjeni narodi 2010. godine i usvojili takozvani **The Bangkok Rules** – popis pravila o posebnim potrebama žena u zatvorima. Ženama i djevojkama jednako moraju biti dostupne sve usluge i prava kao i muškarcima, a dodatno – jer žene imaju drukčije zahtjeve od muškaraca – one bi trebale ostvarivati i svoja specifično rodna prava.

Prema podacima o zatvoreničkoj populaciji Petog izdanja Svjetske liste ženskih zatvora, autora Helene Fair i Roya Walmsleya iz 2022. godine, od 2000. godine bilježi se dramatičan rast broja zatvorenica u odnosu na broj zatvorenika. U svijetu je broj žena i djevojkama u zatvoru porastao za

gotovo 60%, dok se muška populacija povećala za oko 22%. Procjenjuje se da je više od 740.000 žena i djevojaka u zatvorima diljem svijeta. **Helena Fair**, komentira: „*Kontinuirani i značajan rast broja žena i djevojčica u zatvoru diljem svijeta uzrok je duboke zabrinutosti. Dugo je prepoznato da su većina ženskih zatvorenica izuzetno ranjive - s poviješću siromaštva, mentalnih bolesti te seksualnog i fizičkog zlostavljanja. Njihovo zatvaranje malo doprinosi javnoj sigurnosti, dok nameće visoke financijske i društvene troškove. Nadamo se da će podaci jasno prikazani u ovoj Svjetskoj listi ženskih zatvora podržati i ojačati pozive reformatora da se okonča nepotrebno, štetno zatvaranje žena i djevojčica.*“ **Catherine Heard**, direktorica ICPR-ovog programa istraživanja svjetskih zatvora, također kaže da su podaci duboko uznemirujući: „*Ogroman porast zatvorenica viđen je kako u razvijenim tako i u manje razvijenim zemljama, pri čemu su siromaštvo, strukturna nejednakost i neuspjela borba protiv droga ključni temeljni faktori. Zatvaranje više žena na dulje vrijeme ne čini ništa kako bi se riješila društvena nepravda, jednostavno nanoseći daljnju štetu onima koji su zatvoreni, njihovim obiteljima i zajednicama.*“

Žene i djevojke čine 6,9% globalne populacije u zatvorima, u Europi taj postotak iznosi 5,9%, a ključan problem je što se njihove posebne potrebe u odnosu na mušku populaciju, ne uzimaju u obzir. Žene zbog svojeg spola čine osjetljiviju skupinu u zatvorima, imaju specifične zdravstvene potrebe, imaju menstruaciju, nose trudnoću, skrbe o djetetu, često nemaju novac za odvjetnike i ne poznaju svoja prava, osjetljivije su na seksualno zlostavljanje i druge oblike nasilja. U SAD-u je, prema jednom istraživanju više od 43% zatvorenica bilo izloženo fizičkom ili seksualnom i psihičkom nasilju prije zatvora. Drugi izvještaj govori o čak 85% zatvorenica s takvim iskustvom nasilja. Posljedice prethodnog zlostavljanja su uzroci i većih problema s mentalnim zdravljem nego u muškoj populaciji zatvorenika. Sklonije su samoozljeđivanju i samoubojstvima. Ako se ne osjećaju sigurnima i ako su nadgledane od muškaraca, mogu osjećati rizik od daljnjeg zlostavljanja. Njihovo se stanje pogoršava, ako nemaju primjerenu zdravstvenu skrb, uvjete za održavanje higijene, ako im je ishrana neprimjerena, a zatvor prenapučen, pa nemaju pravo na privatnost. Osjetljivije su na HIV i seksualne infekcije. Češće su izložene silovanjima na način da moraju pružiti seksualne usluge bi ostvarile svoja prava. Muško osoblje, posebno u istražnim zatvorima i prilikom uhićenja, predstavlja rizik za retraumatizaciju zatvorenica, posebno kada ih se ponižava. Sigurnosni rizik za ženu može biti i smještaj u aneksu muškog zatvora.

Ženama je važnije da su smještene blizu svojeg doma, da im se ne uskraćuje kontakt s obitelji, a zbog udaljenosti kaznionice, organizacije prijevoza i smještaja, te pripadnosti siromašnim i marginaliziranim skupinama često ne mogu ostvarivati svoja prava na kontakte. Posjete nisu privilegij, nego pravo svakog zatvorenika. Žene zatvorenice su izložene i većoj društvenoj stigmatizaciji i riziku da ih se obitelj odrekne. Većina zatvorenica su majke. Istraživanja pokazuju da kada su očevi zatvoreni, majke preuzimaju brigu o djeci, a kada su majke zatvorene obitelji se raspadaju i njihova djeca češće završavaju u institucijama.

Kako doznajem od Line Budak, odvjetnice Ajsoltan Nijazove, hrvatski sudovi protiv nje do danas nisu obustavili postupak i njezin predmet „još uvijek je kao živ“ iako je, podsjetimo, ona 3. lipnja 2022. puštena iz Remetinca. Nekoliko mjeseci nakon njezinih javnih nastupa, između 19. i 29. rujna 2022., hrvatski zatvorski sustav posjetili su stručnjaci **Odbora Vijeća Europe za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT)**. U svojem izvješću koje sadrži posebno poglavlje o ženama u zatvorima i rodnu perspektivu, navode da je u Kaznionici u Požegi izaslanstvo zaprimilo navode o fizičkom zlostavljanju zatvorenica od zatvorskog osoblja, koje se sastojalo od povremenih udaraca šakama u vezi s epizodama ometajućeg ponašanja. Osim toga, bilo je puno epizoda nasilja među zatvorenicama, osobito u odjelima s visokim stupnjem osiguranja (zatvoreni režim), što je pogoršano činjenicom da su žene bile smještene u velikim spavaonicama. „*CPT je posebno zabrinut zbog strogih, bezličnih i skučenih spavaonica u kojima su smještene zatvorenice, posebno u zgradi s visokim stupnjem osiguranja (zatvoreni režim), te zbog nedostatnih sanitarnih čvorova. Kod obnove Kaznionice u Požegi treba riješiti ozbiljne nedostatke koje je utvrdio Odbor. Nadalje, treba preispitati ograničenja u svakodnevnom životu žena, kao što je zabrana držanja osobnih stvari.*“ Takodjer, ističe se u izvješću CPT-a, hitno treba riješiti ozbiljnu prenapučenost i krajnje siromašnu ponudu svrsishodnih aktivnosti u zatvoru Remetinec u Zagrebu, u kojem su smještene i ženske osobe u istražnom zatvoru i zatvorenice. Što se tiče odjela za majku i dijete u Kaznionici u Požegi, potrebno je poboljšati stanje tog objekta, majkama osigurati veći izbor hrane i odjeće te povećati broj sati koji dnevno provode na svježem zraku.

Također se daju preporuke u vezi s potrebom izbacivanja iz uporabe ćelija koje se koriste kao samice obzirom na njihovo loše stanje, te s poboljšanjem stanja ćelije koja se koristi za provođenje pojačanog nadzora.

Redoviti nadzor nezavisnih stručnjaka iz Europske unije, potpis Hrvatske na The Bangkok Rules UN-a, suradnja s organizacijama civilnog društva, zasada se pokazuju kao jedini mogući put ka ostvarivanju specifičnih ženskih potreba zatvorenica.

Udruga za kreativni socijalni rad i udruga Roda provele su tijekom 2023. godine dva istraživanja o stanju ljudskih prava zatvorenica i maloljetnih počiniteljica u kaznionici i odgojnom zavodu u Požegi. U jednom je mjerni instrument upitnik HM Prison Service „Measuring the quality of prison life“ kojim se nastoji ispitati samoprocjena zadovoljstva kvalitetom života ispitanica. Sudjelovalo ih je ukupno 51, u rasponu od 25 do 74 godine. Rezultati istraživanja su ukazali na nizak stupanj zadovoljstva zatvorenica s određenim aspektima kvalitete života u zatvoru. Duljina kazne, nacionalnost i zatvorski režim nisu značajno povezani sa samoprocjenom zadovoljstva kvalitetom života, ali postoji povezanost između održavanja značajnih obrazovnih aktivnosti i samoprocjene mentalnog zdravlja. Ispitanice ističu važnost stručne podrške, obrazovanja te pravednog sustava nagrada i kazni. Istraživanje je pokazalo da bi se kvaliteta života zatvorenica mogla unaprijediti poboljšanjem mogućnosti obrazovanja, kvalitetnijeg sadržaja i pogodnosti, te socijalnih odnosa i kontakta s obitelji. Veliki broj zatvorenica kao nedostatke u zatvoru navode manjak psihološke i sociopedagoške pomoći. Odjel tretmana ima manji broj zaposlenih od odjela financijsko-knjigovodstvenih poslova i čini tek 0,6% ukupnog zatvorskog osoblja. U drugom, kvalitativnom dijelu istraživanja, cilj je bio spoznati specifične mogućnosti i izazove ostvarivanja prava žena u institucionalnoj kaznenoj rehabilitaciji, tijekom izdržavanja kazne zatvora. Istraživanje se odvijalo u Kaznionici u Požegi od 8. do 10. kolovoza 2023. na uzorku od 10 zatvorenica od 39 do 69 godina. Podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjua. Rezultati pokazuju da sudionice istraživanja imaju mogućnost ostvarivanja većine prava koja su povezana s reproduktivnim zdravljem i roditeljstvom. Prilikom ostvarivanja prava na redovite ginekološke preglede, suočavaju se, međutim, s dugim čekanjem. Zatvorenice koje su trudne te one s djecom do tri godine, mogu s djecom boraviti na odjelu za roditelje i majke Kaznionice u Požegi. Ostale žene – majke koriste različite načine kako bi održale kontakt s djecom i obitelji, no ističu i probleme kao što su uskraćivanje ili skraćivanje posjeta, te udaljenost Požege od njihovog prebivališta što obiteljima predstavlja financijsku prepreku za redovite kontakte s njima.

Rezultati istraživanja sugeriraju i potrebu za poboljšanjem dostupnosti obrazovnih programa unutar kaznionica, uzimajući u obzir individualne potrebe i interese zatvorenica, kako bi se podržao njihov potencijalni reintegracijski proces i olakšao pristup zapošljavanju nakon puštanja na slobodu. Na temelju prikupljenih podataka, s ciljem unaprjeđenja razumijevanja prava žena zatvorenica, formulirane su sljedeće preporuke:

1. Edukacija o pravima tijekom izdržavanja kazne zatvora
2. Poboljšanje komunikacije i informiranja
3. Mentorstvo i podrška vršnjakinja

Na Facebook profilu **Kako dalje**, platformi za resocijalizaciju počinitelja kaznenih djela i pružanje podrške njihovim obiteljima, a posebno djeci, mogu se pročitati glavni naglasci projekta Temida u kojem je Roda bila partnerica Udruge za kreativni socijalni rad, a bavi se specifičnim okolnostima izdržavanja kazne zatvora za žene u Hrvatskoj. Kada bi i hrvatske zatvorenice koje imaju moć prime-timea, premda nemaju iskustva s ruskim zatvorima kao aktivistica Ajsoltan Nijazova, svoj boravak u pritvoru/zatvoru iskoristile i za zagovaranje ravnopravnosti s muškim zatvorenicima, ta borba koja je zasada prepuštena radu udruga, dobila bi, napokon, i svoje prepoznatljivo, žensko lice.

↙ NORVEŠKA, PRIMJER DOBRE PRAKSE

U današnjem društvu, borba protiv spolne i rodne diskriminacije zauzima ključno mjesto u osiguravanju osnovnih ljudskih prava. Jedan od najvažnijih aspekata ove borbe je jednak pristup žena i muškaraca zdravstvenoj zaštiti i sigurnosti, što se posebno odnosi na seksualno i reproduktivno zdravlje. Norveška, kao jedna od vodećih zemalja po pitanju rodne ravnopravnosti, poduzela je značajne korake kako bi osigurala da zakonski okviri i javne politike podrže i zaštite ova prava. U okviru projekta "Temida" projektni partner, neprofitna organizacija KUN - Centre for Equality and Diversity iz Norveške doprinijela je boljem razumijevanju dobrih norveških praksi usmjerenih na resocijalizaciju. Norveška se svrstava među zemlje s najnižom stopom recidivizma i smatra se uzorom u suvremenom penitencijarnom pristupu.

Približno 6% ukupne zatvorske populacije u Norveškoj čine žene, a taj postotak je ostao stabilan na razini od 5.6% u 2022. godini. Norveška je posvećena rodno osjetljivom zatvorskom sustavu. Njihov zatvorski sustav aktivno uzima u obzir potrebe smještaja i rehabilitacije zatvorenica te trenutno radi na proširenju specijaliziranih objekata za žene, uključujući uspostavu posebnih ženskih jedinica unutar postojećih zatvora.

Trenutačno postoje četiri kaznena tijela namijenjena isključivo ženama, uz integrirane tri ženske jedinice unutar kaznenih tijela za muškarce. Ovaj pristup ističe predanost pružanju prilagođene i sveobuhvatne podrške zatvorenicama, adresirajući njihove specifične izazove i potrebe, koje obuhvaćaju zdravstvenu skrb, mentalno zdravlje i održavanje obiteljskih veza. Segregacija ženskih zatvorskih objekata usklađena je s međunarodnim standardima i načelima ljudskih prava.

Koordinatorice za žene u zatvorima

Uspostava koordinatorica za žene u svim kaznenim tijelima, uključujući urede za probaciju, istražne zatvore i kaznena tijela za muškarce u kojima postoji integrirani ženski odjel, praksa je usmjerena na osiguravanje rodne ravnopravnosti u norveškom zatvorskom sustavu. Koordinatorice za žene igraju ključnu ulogu u održavanju ženske rodne perspektive unutar korektivnih ustanova i zagovaranju za jednakopravne uvjete za sve rodove. Njihove odgovornosti uključuju koordiniranje napora kako bi cijela jedinica bila usklađena s ženskom perspektivom, u skladu s postojećim propisima i glavnim ciljevima navedenim u strategiji zatvorskog sustava.

Osim toga, 2023. godine KDI, koji je ekvivalent našem Središnjem uredu za zatvorski sustav i probaciju, pokrenuo je radnu grupu kojoj je zadatak bio proučiti uvjete žena zatvorenica i ponuditi preporuke za kratkoročne i dugoročne mjere. Ovaj proaktivni pristup nastoji identificirati područja za poboljšanje i unaprijediti dobrobit žena u zatvoru.

Pravo na jednakost u kaznenom pravosuđu

Jedno od osnovnih načela norveškog pravnog sustava je jednakost pred zakonom. Žene imaju jednak pristup kaznenom pravosuđu kao i muškarci, što znači da im je zajamčeno pravo na pravično suđenje, zaštitu i jednak tretman u svim fazama pravnog procesa. Ustav Norveške jasno naglašava jednakost pred zakonom, što dodatno osigurava da nema diskriminacije na osnovi spola. U kontekstu zaštite od rodno uvjetovanog nasilja, Norveška je uvela niz mjera koje omogućuju ženama da zatraže zaštitu od nasilnika, uključujući izdavanje zaštitnih mjera, preseljenje u sigurne kuće, te pravnu pomoć za vođenje pravnih postupaka. Ove mjere pomažu ženama da se zaštite i ostvare svoja prava bez straha.

Zaštita žena u zatvorenim ustanovama

Zatvori, policijski pritvori i druge zatvorene ustanove u Norveškoj moraju ispunjavati visoke standarde sigurnosti i zaštite žena. Norveška zatvorska služba razvila je posebne strategije kako bi osigurala da su zatvorenice zaštićene i da imaju pristup odgovarajućoj zdravstvenoj i psihološkoj skrbi. Posebna briga posvećuje se trudnicama i majkama s malom djecom u zatvorima. Ove žene imaju pravo na posebne

uvjete pritvora, uključujući mogućnost boravka s djetetom u ustanovama koje su posebno opremljene za takve situacije. Ova praksa usklađena je s međunarodnim smjernicama i pokazuje visok stupanj humanosti i brige za prava žena čak i u zatvorskim uvjetima. Sigurnost žena u pritvorima i psihijatrijskim bolnicama također je visoko na listi prioriteta. U tim ustanovama poduzimaju se dodatne mjere kako bi se osigurala sigurnost i zaštita žena, posebno onih koje su ranjive ili imaju posebne zdravstvene potrebe. Poboljšanje zdravstvenih usluga u zatvorima

Osiguravanje zdravstvenih usluga unutar zatvorskog sustava u Norveškoj praksa je koja odražava predanost poštivanju prava i dobrobiti zatvorenika i zatvorenica. Godine 2023. predložene su nove smjernice za zdravstvene usluge u zatvorima i poslone na javne konzultacije. Ove ažurirane smjernice uključuju posebno poglavlje o ulozi članova obitelji ili drugih osoba bliskim zatvorenicima i zatvorenicama, ističući važnost njihovog uključivanja izvršenja kazne zatvora.

Značajan prijedlog je i uključivanje lokalnih ustanova koje pružaju zdravstvene i socijalne usluge. Nadalje, lokalne zdravstvene i socijalne ustanove zadužene su za aktivno uključivanje i pružanje podrške obiteljima zatvorenika i zatvorenica.

Sveobuhvatan pristup, koji obuhvaća prava i zdravstvenu skrb zatvorenika, ističe važnost uključivanja zajednice u adresiranju holističkih potreba osoba. Ova praksa potiče osjećaj odgovornosti i inkluzivnosti unutar zatvorskog sustava, prepoznajući da je dobrobit zatvorenika povezana s njihovim odnosima i podrškom izvan zatvorskih zidova.

Norveška se ponosi jednim od najnižih stopa smrtnosti majki u svijetu, s prosječno četiri smrtna slučaja godišnje na 100.000 živorođene djece. Ovi podaci odražavaju visok standard prenatalne i postnatalne skrbi koja je dostupna trudnicama u Norveškoj. Osim toga, tinejdžerska trudnoća u Norveškoj postala je rijetkost zahvaljujući poboljšanom pristupu kontracepciji i obrazovanju o seksualnom zdravlju. Podaci o učestalosti HIV/AIDS-a i spolno prenosivih bolesti u Norveškoj pokazuju smanjenje broja novih slučajeva u posljednjih nekoliko godina, posebno među muškarcima koji imaju spolne odnose s muškarcima. Ovo smanjenje pripisuje se pojačanom testiranju, brzom dostupnosti liječenja i korištenju preventivnih mjera kao što je PrEP (preekspozicijska profilaksa).

Izazovi mentalnog zdravlja zatvorenica

Podaci o mentalnom zdravlju žena u Norveškoj, posebno onih koje su u zatvorenim ustanovama, ukazuju na visoku prevalenciju psihijatrijskih poremećaja. Istraživanja pokazuju da je udio žena koje ulaze u zatvor s aktivnim poremećajem mentalnog zdravlja značajno porastao od 2010. godine. Ovo ukazuje na potrebu za dodatnom podrškom i specijaliziranim programima za mentalno zdravlje u zatvorskim ustanovama. Istraživanja o štetnom utjecaju osjećaja nesigurnosti na mentalno zdravlje žena također su potvrdila povezanost između nesigurnosti i pogoršanja mentalnog zdravlja. Zatvorene ustanove, poput psihijatrijskih bolnica i prihvatnih centara za migrante, prepoznate su kao mjesta gdje su potrebne posebne mjere zaštite za žene kako bi se osigurala njihova sigurnost i dobrobit.

Različiti su zdravstveni problemi s kojima se susreću zatvorenice, uključujući depresiju, traumu, samoozljeđivanje, anksioznost, posttraumatske stresne poremećaje i zlouporabu supstanci. Mnoge zatvorenice, posebno one u visoko zaštićenim zatvorskim uvjetima imaju ozbiljne probleme s mentalnim zdravljem, teške životne uvjete i probleme koji se razlikuju od načela normalizacije koje prakticira Norveška zatvorska služba.

U svrhu zaštite mentalnog zdravlja zatvorenica provedene su posebne mjere zaštite i zdravlja i sigurnosti za žene u zatvorima, posebno za majke s malom djecom. Ove mjere uključuju temeljitu procjenu zdravstvenog stanja prije početka izdržavanja kazne.

Kao mjere su uvedene i:

- Uspostava i njegovanje bliskih obiteljskih veza
Održavanje kontakta s članovima obitelji izazovno je, a postaje još teže kada su zatvorenice udaljene od svojih domova. Različita izvješća prepoznala su potrebu za kompenzacijskim mjerama za žene koje su zatvorene daleko od svojih obitelji.
- Poboljšanje mogućnosti kontakta
To uključuje povećanje učestalosti i dostupnosti telefonskih poziva, posjeta i video konferencija za zatvorenike i njihove obitelji. Fokus se prebacuje s ograničenja nametnutih zatvorskim sustavom na prioritetnu potrebu za kontaktom, te su resursi osoblja alocirani sukladno tome. Objekti za posjete također su dizajnirani kako bi zadovoljili jedinstvene potrebe obitelji koje pređu velike udaljenosti, omogućavajući dulji boravak i različite obiteljske aktivnosti.
- Uvođenje financijske pomoći za putovanja
Pomoć za putovanja uspostavlja se na temelju unaprijed definiranih kriterija, neovisno o financijskim okolnostima obitelji. Program obuhvaća sve skupine članova obitelji, osiguravajući da svatko može održavati kontakt sa osobom koja je u zatvoru.
- Poticanje otvaranja kuća ili apartmana za posjete
Ovakvi objekti olakšat će visokokvalitetni obiteljski kontakt tijekom posjeta. Time će se osigurati i da žene zatvorenice imaju pristup standardima standardima posjeta koji su uspostavljeni u nedavno izgrađenim zatvorima za muškarce.

Dodatno, kako bi se općenito smanjilo nasilje prema ženama i djevojčicama u norveškom društvu, važne akcije su usmjerene na sveobuhvatno seksualno obrazovanje i poticanje sigurnog i inkluzivnog učeničkog okruženja za svu djecu i mlade u Norveškoj.

Zaključno, Norveška se pokazuje kao predvodnica u osiguravanju rodne ravnopravnosti, posebice u kontekstu zdravstvene zaštite i sigurnosti žena. Kroz čvrste zakonske okvire, jasne smjernice i široku dostupnost zdravstvenih usluga, Norveška osigurava da sve žene, neovisno o njihovom socijalnom ili ekonomskom statusu, imaju pravo na zdravlje i sigurnost. Pristup uslugama seksualnog i reproduktivnog zdravlja, koji uključuje kontracepciju, prenatalnu skrb, pobačaj i postnatalnu skrb, jasno pokazuje predanost zemlje zaštititi ženskih prava.

Kaznenopravni sustav zemlje također osigurava jednakost pred zakonom, s posebnim fokusom na zaštitu žena od rodno uvjetovanog nasilja, genitalnog sakaćenja i dječjih brakova. Pravo na pravnu pomoć, zaštitu od nasilja i sigurne uvjete u zatvorenim ustanovama dodatno naglašava predanost Norveške osiguravanju sigurnosti i pravde za sve žene.

Statistički podaci i istraživanja dodatno podupiru ove napore, ukazujući na područja u kojima je postignut napredak, ali i na ona gdje su potrebna daljnja poboljšanja. Učestalost nasilja nad ženama, rastuća upotreba kontracepcije i smanjenje stope pobačaja, kao i visoka razina mentalnog zdravlja u ranjivim skupinama, sve su to pokazatelji da Norveška ide u pravom smjeru, ali i da treba nastaviti s naporima kako bi se osigurao nastavak ovog pozitivnog trenda.

Zdravstvena prava i sigurnost žena nisu samo pravno pitanje već i temeljno ljudsko pravo koje Norveška jasno prepoznaje i promiče. Iako postoje izazovi, kao što su povećanje sigurnosti u zatvorenim ustanovama i daljnje smanjenje nasilja nad ženama, Norveška ostaje primjer zemlje koja ozbiljno shvaća odgovornost za zaštitu svojih građana, posebno žena. Ova analiza jasno pokazuje da Norveška ima snažne temelje na kojima gradi svoje politike, ali i da kontinuirano radi na unapređenju prava i sigurnosti žena, osiguravajući im dostojanstvo i ravnopravnost u svakom aspektu života.

0 PROJEKTU

TEMIDA - osnaživanje OCD-a u zaštiti ljudskih prava zatvorenica

Projekt je podržan kroz: Fond za aktivno građanstvo, sredstvima Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru EGP grantova.

Trajanje projekta: 1. listopada 2022. – 31. ožujka 2024. (18 mjeseci)

Broj ugovora: 005-004/025-005-114

Odobreni iznos podrške: 89.840,48 EUR

Nositeljica projekta: Udruga za kreativni socijalni rad

Partnerske organizacije:

Roditelji u akciji

Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar za socijalni rad

KUN Centar za jednakost i različitost, Nordfold, Norveška

Područje provedbe projekta: Republika Hrvatska, Kaznionica u Požegi, Odgojni zavod u Požegi

Osoba za kontakt:

Daniela Glogolja, danijela.glogolja@duksr.hr

Opis projekta

Projektom želimo doprinijeti poboljšanju zaštite ljudskih prava zatvorenica i maloljetnica na izdržavanju kazne kroz lokalno i međunarodno jačanje i umrežavanje organizacija civilnog društva, osmišljavanje i provedbu inovativnih zagovaračkih aktivnosti te kontinuirano osnaživanje zatvorenica i maloljetnica upućenih na izdržavanje kazne zatvora uz aktivno podizanje svijesti šire zajednice o važnosti poštivanja ljudskih prava ranjivih skupina i promicanje tolerancije.

Provedbom projektnih aktivnosti i ostvarenjem ciljeva značajno će se utjecati na poboljšanje prioritetnog programskog područja koje se odnosi na ljudska prava i jednako postupanje kroz prevenciju svake vrste diskriminacije na način da će se osvijestiti svi dionici i donosioci odluka o potrebama zatvorenica i maloljetnica Odgojnog zavoda.

ISBN 978-953-95607-8-0
- za tiskano izdanje

ISBN 978-953-95607-9-7
- za pdf izdanje

